

W TROSCE O BEZPIECZNE JUTRO

Reminiscencje i zamierzenia

3

Helena MAREK
Marcin TRENDOWICZ
Andrzej ZDUNIAK
(redakcja naukowa)

Poznań 2018

Recenzje

prof. dr hab. Tadeusz IWŃSKI
prof. dr hab. Artur KIJAS

Projekt okładki i strony tytułowej

Justyna Dębowska

Skład komputerowy

Jan Źyłowski

Za jakość języka i wartość merytoryczną odpowiedzialność ponosi autor artykułu.

Copyright©2018by

 ydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-65096-87-6

 ydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań
tel. 61 851 05 18
e-mail: kierownik.wydawnictwa@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa
"ESUS" Agencja Reklamowo-Wydawnicza
ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań
tel./fax. 61 835 35 36
www.esus.pl

Wydanie pierwsze
Druk ukończono w listopadzie 2018 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
ROZDZIAŁ I: TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO	11
<i>Paradygmaty bezpieczeństwa społecznego</i> (Miroslawa MARCINIUK)	13
<i>Podmiotowy wymiar bezpieczeństwa personalnego w dezintegracji pozytywnej</i> <i>Kazimierza Dąbrowskiego</i> (Renata RYBACKA)	21
<i>Ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego – wybrane problemy</i> (Bogdan MICHAILIUK)	33
<i>Bezpieczeństwo a oddolny dialog teologiczno-kościelny</i> (Alfred RICHTER)	51
<i>„Żyję ja, już nie ja, żyje we mnie Chrystus” – regulaminy niższego seminarium duchownego źródłem ochrony przed zagrożeniami płynącymi z rzeczywistości w XX w.</i> (Kinga LISOWSKA)	61
<i>Nowe media w perspektywie procesów związanych z bezpieczeństwem jednostek i zbiorowości – o konieczności rewizji ustaleń co do funkcji mediów</i> (Andrzej L. RANKE)	71
ROZDZIAŁ II: WSPÓŁCZESNE PROBLEMY CYWILIZACYJNE A BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE	85
<i>Kryzys migracyjny – wyzwanie i zagrożenie dla bezpieczeństwa</i> (Małgorzata REJMAN-KAROLEWSKA)	87
<i>Bezpieczeństwo migrantów z Ukrainy pracujących w Polsce</i> (Małgorzata KRAWCZYK)	101
<i>Prekaryzacja społeczeństwa – następstwo przemian na rynku pracy</i> (Iga LESZCZYŃSKA)	113
<i>Wpływ polityki turystycznej na kreowanie bezpieczeństwa społecznego i rynku pracy</i> (Sabina SANETRA-PÓŁGRABI)	123
<i>Przestępczość nieletnich jako element problematyki bezpieczeństwa społecznego</i> (Ewa JAKUBIAK)	137
<i>Mobbing w policji. Wybrane zagadnienia w świetle analizy danych wtórnych</i> (Katarzyna DOJWA-TURCZYŃSKA)	149

ROZDZIAŁ III: SYSTEM WSPARCIA SPOŁECZNEGO I POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA W OPINII LUDNOŚCI.....	171
<i>Bezpieczeństwo narodowe i jego instytucje w opinii Polaków na przełomie dwóch dekad (1997-2017)</i> (Irena WOLSKA-ZOGATA).....	173
<i>Analiza porównawcza opinii mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego na temat stanu poczucia bezpieczeństwa w latach 2014-2017</i> (Andrzej PIECZYWOK, Małgorzata SCHNEIDER, Waldemar NOWOSIELSKI).....	193
<i>Weterani działań poza granicami kraju a system wsparcia społecznego. Rozważania w kontekście bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego</i> (Aneta BARANOWSKA)	207
<i>Issues of professional integration safety of persons with disabilities in the context of the association agreement between Ukraine and the European Union</i> (Karyna DANOVA, Viktoriia MALYSHEVA)	221
<i>Dorosłość w percepcji rodziców i ich dzieci z objawami sprzężonej niepełnosprawności</i> (Elżbieta Maria MINCZAKIEWICZ).....	227
Noty o Autorach	239

CONTENTS

Introduction.....	7
CHAPTER I: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF SOCIAL SECURITY	11
<i>Social safety paradigms</i> (Mirosława MARCINIUK)	13
<i>The subjective dimension of personal security in positive disintegration of</i> <i>Kazimierz Dabrowski</i> (Renata RYBACKA)	21
<i>Protection of culture and national heritage – selected problems</i> (Bogdan MICHAILIUK)	33
<i>Security theological and church away dialogue</i> (Alfred RICHTER)	51
<i>"I live, I am not already, Christ lives in Me" – regulations of the lower spiritual</i> <i>seminary, a source of protection against the threats of reality in the 20th century</i> (Kinga LISOWSKA)	61
<i>New media in the perspective of processes related to the security of individuals</i> <i>and community - about the need to review the arrangements regarding the</i> <i>functions of the media</i> (Andrzej L. RANKE)	71
CHAPTER II: MODERN CIVILIZATION PROBLEMS AND SOCIAL SECURIT.....	85
<i>Immigration crisis - a challenge and a security threat</i> (Małgorzata REJMAN-KAROLEWSKA)	87
<i>Security of migrants from Ukraine working in Poland</i> (Małgorzata KRAWCZYK)	101
<i>Precisionization of society - a consequence of changes in the labor market</i> (Iga LESZCZYŃSKA)	113
<i>The impact of the tourism policy on the creating the social security and the labour</i> <i>market</i> (Sabina SANETRA-PÓŁGRABI)	123
<i>Juvenile delinquency in terms of issues of social security</i> (Ewa JAKUBIAK)	137
<i>Workplace harassment in the police. Selected issues in the light of secondary data</i> <i>analysis</i> (Katarzyna DOJWA-TURCZYŃSKA)	149

CHAPTER III: THE SYSTEM OF SOCIAL SUPPORT AND THE SENSE OF SECURITY IN OPINION OF POPULATION.....	171
<i>National security and institutions in the opinion of Polish people at the turn of two decades (1997-2017)</i> (Irena WOLSKA-ZOGATA).....	173
<i>Comparative analysis of kuyavian-pomeranian voivodeship citizens opinion about sense of security (years 2014-2017)</i> (Andrzej PIECZYWOK, Małgorzata SCHNEIDER, Waldemar NOWOSIELSKI).....	193
<i>Veterans of activities abroad and the system of social support. Considerations in the context of social and health security</i> (Aneta BARANOWSKA)	207
<i>Issues of professional integration safety of persons with disabilities in the context of the association agreement between Ukraine and the European Union</i> (Karyna DANOVA, Viktoriia MALYSHEVA)	221
<i>Adult in parent perceptions and their children with symptoms of certain disability</i> (Ełżbieta Maria MINCZAKIEWICZ).....	227
Notes about the Authors	239

Wstęp

Prezentowany trzeci tom cyklicznej monografii wieloautorskiej z serii *W trosce o bezpieczne jutro. Reminiscencje i zamierzenia* zawiera osiemnaście artykułów poświęconych wielorakim aspektom szeroko rozumianego bezpieczeństwa społecznego. Należy podkreślić, iż dopiero od niedawna wspomniana kategoria funkcjonuje w obszarze nauk o bezpieczeństwie. Jak zauważa Janusz Gierszewski, „bezpieczeństwo społeczne jest kategorią niejednorodną, co przy braku uzgodnionego stanowiska różnych dyscyplin naukowych co do treści opatrywanej tym terminem w konsekwencji prowadzi do różnorodnego jego postrzegania¹”. W *Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* bezpieczeństwo społeczne wyróżnione zostało jako jedna z czterech dziedzin bezpieczeństwa, obok dziedziny obronnej, ochronnej i gospodarczej. Natomiast *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* z 2014 r. zalicza bezpieczeństwo społeczne do podsystemu wsparcia, a wśród działań z tego zakresu wymienia m.in. ochronę i umacnianie tożsamości narodowej, edukację dla bezpieczeństwa, działania mediów na rzecz bezpieczeństwa, przeciwdziałanie zagrożeniom dla bezpieczeństwa demograficznego oraz zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego. Wokół tych, a także wielu innych aspektów bezpieczeństwa społecznego oscylują rozważania prezentowane w niniejszym tomie.

Składa się on z trzech rozdziałów grupujących tematycznie poszczególne artykuły. Rozdział pierwszy zatytułowany *Teoretyczne i praktyczne aspekty bezpieczeństwa społecznego* zawiera sześć opracowań wprowadzających czytelnika w prezentowaną tematykę. Monografię otwiera tekst Mirosławy MARCINIUK, która prowadzi rozważania na temat istoty bezpieczeństwa społecznego, czynników i sposobów zapewnienia, prezentując je na tle różnorodnych teorii (m.in. teorii relacji jednostka – społeczeństwo czy teorii grup odniesienia). Artykuł Renaty RYBACKIEJ poświęcony został podmiotowemu wymiarowi bezpieczeństwa personalnego rozpatrywanemu w świetle założeń teorii dezintegracji pozytywnej stworzonej przez polskiego psychologa, psychiatrę, filozofa i pedagoga Kazimierza DĄBROWSKIEGO (1902-1980). Bogdan MICHAILIUK w swoim artykule odnosi się do ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, rozpoczynając rozważania od ustaleń natury terminologicznej, poprzez przykładowe i potencjalne zagrożenia dóbr kultury w Polsce, a kończąc na obowiązujących regulacjach prawnych w tym zakresie. Dwa kolejne teksty łączy tematyka związana z religią. Alfred RICHTER swój artykuł poświęcił omówieniu oddolnego dialogu kościelno-teologicznego, który jest prowadzony w sposób spontaniczny pomiędzy różnymi Kościołami i religiami, będąc jednocześnie – według słów autora – wyrazem wytworzenia klimatu dla bezpieczeństwa. Natomiast w opracowaniu Kingi LISOWSKIEJ zaprezentowane zostały ideały wychowania chrześcijańskiego wykorzystywane w niższych seminariach duchownych w Polsce w XX w. na materiale stosownych regulaminów. Rozdział pierwszy zamyka artykuł Andrzeja L. RANKEGO poświęcony nowym mediom, ich charakterystyce i funkcjom. Autor

¹J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i polityka”. 2018, nr 23 (30), s. 22.

konstatuje, że traktowanie nowych mediów jako realizujących stare funkcje może prowadzić również do pewnych następstw istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa jednostek i zbiorowości.

Drugi rozdział prezentowanej monografii zatytułowany *Współczesne problemy cywilizacyjne a bezpieczeństwo społeczne* zawiera sześć opracowań. Otwiera go artykuł Małgorzaty REJMAN-KAROLEWSKIEJ poświęcony kryzysowi imigracyjnemu, który jest rozpatrywany zarówno jako zagrożenie dla bezpieczeństwa, jak również jako wyzwanie dla Unii Europejskiej w całości oraz poszczególnych państw członkowskich wspólnoty. Małgorzata KRAWCZYK w swoim opracowaniu skupia się na potencjalnych zagrożeniach związanych ze zjawiskiem migracji. Autorka na podstawie przeprowadzonych badań analizuje poziom poczucia bezpieczeństwa wśród migrantów z Ukrainy zamieszkujących na terenie Polski. Artykuł Igi LESZCZYŃSKIEJ został poświęcony analizie przemian następujących na rynku pracy z uwzględnieniem elastycznych form zatrudnienia oraz zjawiska prekaryzacji pracy. Natomiast Sabina SANETRA-PÓŁGRABI skupia się na polityce turystycznej i znaczeniu pozytywnych efektów wynikających z turystyki dla bezpieczeństwa społecznego. Inną perspektywę współczesnych zjawisk cywilizacyjnych i ich wpływu na bezpieczeństwo społeczne prezentuje autorka kolejnego artykułu – Ewa JAKUBIAK – która w swoich rozważaniach skupia się na problemie przestępczości wśród nieletnich, przeciwdziałanie której – według słów autorki – należy w dużej mierze również do zadań polityki społecznej państwa i systemu oświaty oraz wychowania, instytucji, a także organizacji społecznych, wymiaru sprawiedliwości i samych rodzin często bezradnych wobec problemów, jakie stwarza im wychowanie swojego potomstwa. Rozdział drugi niniejszej monografii zamyka artykuł Katarzyny DOJWA-TURCZYŃSKIEJ poświęcony mobbingowi w Policji, które to zjawisko autorka analizuje na podstawie wypowiedzi umieszczonych na Internetowym Forum Policyjnym.

Rozdział trzeci zatytułowany *System bezpieczeństwa społecznego i poczucie bezpieczeństwa w opinii ludności* zawiera pięć artykułów problemowych. Otwierają go rozważania Ireny WOLSKIEJ-ZOGATY pt. *Bezpieczeństwo narodowe i jego instytucje w opinii Polaków na przełomie dwóch dekad (1997-2017)*. We wspomnianym opracowaniu autorka stara się udzielić odpowiedzi na pytania dotyczące percepcji społecznej bezpieczeństwa suwerenności Polski, efektywności wojska jako instytucji stojącej na straży bezpieczeństwa kraju, a także ministrów obrony narodowej jako polityków realnie odpowiedzialnych za „sprawy wojskowe”. Andrzej PIECZYWOK, Małgorzata SCHNEIDER i Waldemar NOWOSIELSKI w swoim artykule przedstawiają wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w formie anonimowej ankiety audytoryjnej wśród grupy mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego, której celem było porównanie opinii na temat wyrażanego poczucia bezpieczeństwa przez respondentów na przestrzeni lat, w tym ocena wpływu poszczególnych czynników (zmiennych) kształtujących takie wybory.

W kolejnym tekście Anety BARANOWSKIEJ autorka charakteryzuje typy i źródła wsparcia społecznego dostępnego dla weteranów wojskowych i ich rodzin, opierając się m.in. na wynikach badań przeprowadzonych przez Wojskowe Biuro Badań Społecznych. Dwa ostatnie artykuły zamykające rozdział trzeci i jednocześnie cały tom, poświęcone zostały problemom osób niepełnosprawnych. Karyna DANOVA i Viktoriia MALYSHEVA analizują kwestie zwiększenia skuteczności integracji zawodowej osób niepełnosprawnych w zakresie uzasa-

dniania potrzeby zapewnienia im bezpieczeństwa w miejscu pracy zgodnie z dyrektywami Unii Europejskiej. Natomiast Elżbieta Maria MINCZAKIEWICZ prezentując dane pozyskane podczas wywiadów z dorosłymi osobami niepełnosprawnymi i ich opiekunami prawnymi stara się odpowiedzieć na pytanie, jak swój stan dorosłości postrzegają osoby z diagnozą sprzężonej niepełnosprawności, będące w wieku od 30 do 47 lat, a jak dorosłość swoich dzieci obarczonych wspomnianą niepełnosprawnością postrzegają ich rodzice.

Oddając w ręce czytelników prezentowaną monografię redaktorzy chcieliby złożyć serdeczne podziękowania wszystkim autorom za trud włożony w opracowanie poszczególnych artykułów, jak również wyrazić nadzieję, że szerokie spektrum zaprezentowanych w niej zjawisk spotka się z zainteresowaniem naukowców, praktyków i wszystkich tych, którym nie są obojętne problemy współczesnego bezpieczeństwa społecznego.

Redaktorzy

ROZDZIAŁ I:

TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO

PARADYGMATY BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO

Wstęp

Jedną z klasyfikacji bezpieczeństwa narodowego jest podział na bezpieczeństwo podmiotowe i przedmiotowe¹. W obszarze bezpieczeństwa przedmiotowego, a zatem wśród dziedzin funkcjonowania państwa można m.in. wyróżnić bezpieczeństwo polityczne, militarne, gospodarcze, ekologiczne, technologiczne, społeczne i szereg innych. Bezpieczeństwo społeczne² jest ważną, może nawet najważniejszą dziedziną bezpieczeństwa narodowego. Stanowi całokształt działań prawnych, organizacyjnych oraz edukacyjnych. Działania te są planowane, podejmowane i realizowane zarówno przez instytucje narodowe jak i ponadnarodowe, rządowe i pozarządowe, formalne i nieformalne. Działania te są także podejmowane przez samych obywateli. Powyższe podmioty zapewniają warunki służące osiągnięciu właściwego poziomu i jakości życia obywateli, a zatem ich bytu ale również rozwoju. Bezpieczeństwo społeczne to obszar ochrony bytu, stabilizacji, zaspokajania potrzeb materialnych oraz duchowych ludzi, ochrony realizacji tych potrzeb, oczekiwań, aspiracji itp. Jak zapewniać i jak kształtować to bezpieczeństwo? Przede wszystkim należy tworzyć warunki³ do nauki i pracy, warunki do ochrony zdrowia, ochrony i ratowania życia, warunki do godnego życia. Zapewnienie tego bezpieczeństwa to również ochrona tożsamości narodowej. „Bezpieczeństwo społeczne dotyczy tożsamości społeczności narodowych oraz etnicznych. Zagrożenia dla tożsamości obejmują ograniczenia swobody wypowiedzania się, zakaz używania języka ojczystego, ograniczanie edukacji, kultury, kultu religijnego, pisowni nazwisk, używania narodowych strojów, deportacji przedstawicieli mniejszości lub ich fizycznej eksterminacji”⁴. Uogólniając, można stwierdzić, że to tworzenie warunków oraz ochrona jaką instytucje społeczne zapewniają członkom swojego społeczeństwa.

Istnieje wiele różnych podejść teoretycznych, wiele teorii bezpieczeństwa społecznego. Celem niniejszego opracowania jest omówienie wybranych paradygmatów. Mogą one służyć do dalszych, pogłębionych analiz teoretycznych, stanowić podstawy do budowania hipotez, do lepszego zrozumienia tej problematyki, wreszcie do wnioskowania.

Pierwszym z omawianych tu paradygmatów⁵ jest teoria istoty natury człowieka oraz życia społecznego. Teoria zwraca uwagę na podmiotowość człowieka, eksponuje tę podmiotowość. Przywiązuje szczególną wagę do praw i wolności człowieka, do korzystania z nich w procesie funkcjonowania i rozwoju. Obywatele w różnym stopniu i z różną aktywnością uczestniczą w życiu społecznym. Zaledwie przeżycie czy trwanie już nie jest wartością wystarczającą. Współczesny człowiek ma potrzeby rozwoju, doskonalenia się, poznawania, tworzenia, kreacji. W takich

¹R. Zięba, Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, Warszawa 2001, s. 40

²J. Czaputowicz, Bezpieczeństwo międzynarodowe, Warszawa 2012, s. 87.

³E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2011, s. 110.

⁴Tamże, s. 88.

⁵E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii bezpieczeństwa..., wyd. cyt., s. 110.

właśnie uwarunkowaniach kształtuje się osobowość człowieka. Wyraża się ona w potrzebach, aspiracjach, dążeniach, preferowanych i uznawanych wartościach, zainteresowaniach, planach życiowych, a szczególnie sposobach działania i postępowania prowadzących do osiągania celów. Można powiedzieć, iż wyraża się w ludzkich postawach, sposobach myślenia, odczuwania i reagowania. Bezpieczeństwo społeczne związane jest bezpośrednio z życiem w społeczeństwie, z warunkami życia, z poszanowaniem i ochroną tak praw jednostki jak i praw społecznych. Natura ludzka nie jest doskonała. Człowiek w swoim życiu często kieruje się interesami jednostkowymi, partykularnymi. O naturze ludzkiej i jej niedoskonałości w sposób jednoznaczny wypowiadali się przedstawiciele neorealizmu, twierdząc że owa niedoskonałość wyraża się m.in. w dążeniu do władzy, czasem za wszelką cenę, nieustannej rywalizacji i stosowaniu wszelkich środków w zdobywaniu własnych celów. Tymczasem teoria istoty natury ludzkiej i życia społecznego zakłada, że rywalizacja jest jak najbardziej naturalna w stosunkach społecznych ale nie za wszelką cenę, nie kosztem praw drugiego człowieka, nie kosztem nadrzędnego interesu społecznego. Zatem teoria ta jest wizją pogodzenia skomplikowanej istoty natury ludzkiej z prawidłowościami życia społecznego. „Konflikty są często skutkiem barier stawianych przez państwa, które wypaczają i ukrywają naturalną zgodę interesów wspólnych dla ludzi na całym świecie”⁶

Inną znaną teorią jest teoria integracji i dezintegracji społecznej. Zgodnie z jej założeniami system wartości, wzory zachowań człowieka należące do określonej grupy społecznej powinny zgadzać się ze wzorami zachowań i wartościami danej grupy. Wartości oraz systemy wartości mają tu fundamentalne znaczenie. Decydują o nich procesy wychowania i kształcenia. Integrują ludzi wokół podobnych czy wspólnych wartości. Poczucie tej wspólnoty wartości rodzi poczucie wspólnoty w ogóle. Szczególne znaczenie przypisuje się historii, tradycji, ciągłości ale też językowi, religii, zwyczajom, obyczajom, stylowi życia. Jeżeli wartości zanikają, tradycja idzie w niepamięć, dochodzi do dezintegracji społecznej, do zaniku pewnej kontroli społecznej w tym zakresie.

Teoria relacji między jednostką, a społeczeństwem wiąże się z praktyką życia społecznego. Głównym elementem regulującym powyższe relacje jest idea - wyrażająca się zasadą wspólnego dobra. Ważny jest interes pojedynczego człowieka oraz interesy całego społeczeństwa. Te nie wykluczają się ze sobą. Każdy obywatel osiągając swoje cele może przyczynić się do wspólnego, społecznego dobra. Chodzi o tworzenie społeczeństwa otwartego, wolnego, nastawionego na dobro człowieka i ochronę jego wolności. Teoria ta podkreśla, że ludzie różnią się między sobą szeregiem cech, wartości, możliwości, zdolności, statusem ekonomicznym, dostępem do władzy itp. Jednak te różnice nie wpływają w żadnej mierze na korzystanie z praw i wolności człowieka. Przeciwnie – wszyscy w jednakowym stopniu, bez względu na różnice między nimi, mają prawo do swobód obywatelskich, do korzystania z praw człowieka. Jeśli możliwości człowieka są ograniczone, jeżeli człowiek nie jest dość doskonały, przedsiębiorczy, aktywny – z powodów obiektywnych – np. zdrowotnych, to społeczeństwo tworzy uwarunkowania pomocowe, wspierające. Ta pozytywna relacja między jednostką, a społeczeństwem kształtuje obraz społeczeństwa otwartego, w którym z pełni praw

⁶S. Burchill, R. Devetak (praca zbiorowa), *Teorie stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 57.

mogą korzystać zarówno silniejsi, operatywni, zaradni życiowo, aktywni, produktywni jak i słabsi. Ta relacja podkreśla godność ludzkiego życia, stwarza szanse dla wszystkich. Stanowi podstawę budowania społecznej solidarności, kształtowania postaw gotowych do udzielania wsparcia, do udzielania pomocy – jeżeli zachodzi taka potrzeba. Omawiana teoria wyklucza zatem powstanie społeczeństwa totalnego, zamkniętego, w którym słabsze jednostki skazane są na zagładę, a interes słabszego musi zostać podporządkowany silniejszemu.

Z kolei teoria anomii społecznej, polega na pogłębianiu się rozbieżności i różnic między tym co obowiązujące (normami), a tym co promowane, preferowane, czy niezgodne z prawem. Skutkiem takiej sytuacji może być rozkład i rozpad norm społecznych, zakłócenie albo załamanie się porządku publicznego. Pojawiające się różnorodne patologie życia społecznego, dewiacje mogą również zburzyć społeczną strukturę, stworzyć zagrożenia tak dla pojedynczego człowieka jak i całego społeczeństwa. Z drugiej strony, pogłębiające się powyżej zasygnalizowane rozbieżności, mogą stanowić ostrzeżenie przed narastającym niezadowoleniem społecznym, wynikającym nie wyłącznie z rozszerzającego się obszaru biedy i ubóstwa ale również z powodu przymusu stosowanego przez władzę i rządzących. W teorii tej dominujące znaczenie przypisuje się obowiązującemu prawu oraz przestrzeganiu jego norm i regulacji. Życie społeczne wymaga takich regulacji, prawo jest fundamentem i budulcem życia społecznego.

Kolejną znaną teorią jest teoria konfliktu społecznego. Jest wiele mitów i prawd o konfliktach. Konflikt może mieć skutki pozytywne albo negatywne. Konflikt ma różne przyczyny, oblicza, przebieg i skutki. Przede wszystkim jest zjawiskiem społecznym, którego źródłem mogą być wszelkie sprzeczności, różnice; różne wartości, cele, opinie, poglądy, ambicje, potrzeby, motywacje, interesy itp. oraz wynikające z tego niezadowolenie, frustracje, stres. W relacjach społecznych tym różnicom dodatkowo sprzyjają m.in. wszelkie uciążliwości życia, związane np. z pracą zawodową, z łączeniem ról społecznych, zawodowych, z koniecznością pogodzenia pracy zawodowej z życiem osobistym, zbyt duże obciążenie odpowiedzialnością, obowiązkami, deficyt czasu i środków, niewłaściwy wypoczynek, brak regeneracji sił, lekceważenie obowiązujących norm, zwykła nieżyczliwość ludzka, złośliwość, brak szacunku, poczucie niesprawiedliwości, nieobiektywności, niepotrzebny przymus itp. Nie jest prawdą, że absolutnie wszelkich konfliktów w grupie trzeba unikać, ponieważ są szkodliwe. Warto zauważyć, iż konflikt może pomóc poznać potrzeby ludzi, grup społecznych, poznać sytuacje, okoliczności towarzyszące zjawiskom grupowym. Konflikt może bardziej zaangażować członków grupy, wpłynąć pozytywnie na jakość decyzji, scalić grupę, zintegrować jej członków. Nie jest również prawdą, że wystarczy wola rozmowy by konflikt został rozwiązany. Jeżeli konflikt dotyczy fundamentalnych wartości i celów to rozmowa go nie rozwiąże. Najpierw trzeba uzgodnić pewne wartości, cele, środki i metody, stosować rozwiązania kompromisowe, oparte na wzajemnej współpracy, wprowadzić właściwą komunikację społeczną, zbudować właściwe relacje. Podsumowując, konflikt, jako zjawisko naturalne może przyczynić się do zbudowania nowych, lepszych wartości oraz do pobudzenia rozwoju społecznego, wzmocnienia jego bezpieczeństwa. Jeżeli natomiast jest skutkiem nieprawidłowości, niesprawiedliwości, zdecydowanych i odrębnych wartości może prowadzić nawet do zniszczenia ładu społecznego. Uogólniając, w teoriach konfliktu podkreśla się

„znaczenie struktur społecznych (...), znaczenie podziałów społecznych”⁷, kładąc jednocześnie akcent na problemy władzy, walki i nierówności. Społeczeństwo złożone jest z różnorodnych grup społecznych, starających się realizować własne zróżnicowane interesy. Owo zróżnicowanie jest właśnie czynnikiem sprawczym potencjalnego konfliktu, w wyniku którego pewne grupy społeczne mają szansę na zyski i korzyści, a inne skazane są na poniesienie strat.

Inną, ciekawą teorią jest teoria reprezentacji pozytywnych. Opiera się ona na przekonaniu, że człowiek żyje i funkcjonuje w realnej przestrzeni społecznej, w której uznawane są pewne podobne lub wspólne poglądy, podobne myślenie i wzorce działania, wspólnie wypracowane czy powstałe w wyniku współpracy i współdziałania ludzi. Liczy się zatem to co istnieje realnie. W teorii tej warto zwrócić uwagę na fakt, iż często w życiu społecznym dochodzi do zderzenia oczekiwań i wyobrażeń z rzeczywistością. Człowiek racjonalny, typ osobowości zrównoważony, produktywny potrafi radzić sobie w takich sytuacjach. Często dostosowuje się do zaistniałych uwarunkowań, często również modyfikuje je w miarę możliwości i obowiązujących regulacji, przekształca, doskonali, zmierzając do przewidywanego wzorca. Jeżeli natomiast człowiek żyje w przestrzeni wyłącznie wyobrażonej, własnej, jednostkowej, często nierealnej to możemy mieć wówczas do czynienia z pewnym zagrożeniem psychospołecznym.

Kolejną, zasygnalizowaną tu teorią bezpieczeństwa społecznego jest teoria – grup odniesienia. To bardzo ciekawa teoria, zgodnie z którą poczucie bezpieczeństwa człowieka, poczucie jego szczęścia, zadowolenia, poczucie jakości życia, zależne są od przyjętej grupy porównawczej czyli grupy odniesienia. Status społeczny, finansowy, pozycja społeczna i poziom zadowolenia z nich odczuwany – zależnie są od tego z kim się porównujemy. W związku z tym możliwe jest odczuwanie i postrzeganie przywilejów albo ich braku, zadowolenia lub niezadowolenia itd. Ważne jest by dana grupa społeczna i jej członkowie dokonywali realnych i obiektywnych ocen. Biorąc pod uwagę założenia tej teorii, istnieje potrzeba określenia pewnych wartości granicznych funkcjonowania życia społecznego, choćby służących do rozróżniania tego jakiego człowieka należy uznać za biednego, a jakiego za bogatego, kogo uznać za zamożnego, a kogo za ubogiego, komu powinna należeć się pomoc społeczna, w jakim wymiarze i formie, a komu już nie itp.

Omawiając teorie bezpieczeństwa społecznego należy zauważyć, że w znacznej mierze zależy ono od realizowanego modelu państwa. I tak, istotą modelu liberalnego jest bardzo niski poziom ingerencji państwa w życie obywateli, a pomoc socjalna jest tu marginalna. Politykę społeczną rozumianą jako pomoc obywatelom w stosunkowo szerokim zakresie, uważa się za demotywującą, zabijającą samodzielność, przedsiębiorczość, sprzyjającą zadowalaniem się z podstawowego, a nawet minimalnego poziomu życia. Takie postawy społeczne sprzyjają utrwalaniu się różnych patologii społecznych, w tym bezrobocia, nie zmuszają do żadnego, większego wysiłku. Według liberałów, gwarantowane wsparcie socjalne należy się wyłącznie tym, którzy spełniają szczególne warunki, głównie osobom niepełnosprawnym. Zakłada się tu bowiem, że obywatele muszą przede wszystkim sami, samodzielnie rozwiązywać problemy społeczne, w tym zapewnić sobie bezpieczeństwo socjalne, pracę, zadbać o swój dobrobyt i rozwój.

⁷A. Giddens, Socjologia, Warszawa 2007, s. 41.

Preferowany jest obszar wolnego rynku, w którym liczą się indywidualne możliwości i indywidualny wysiłek, zdolności, aktywność, pomysłowość, determinacja w dążeniu do celu. Podsumowując, za bezpieczeństwo socjalne odpowiada w pełni samodzielnie obywatel i tylko szczególne uwarunkowania uprawniają go do korzystania z pomocy socjalnej, zapewnianej przez państwo. Ponadto, zgodnie z założeniami koncepcji liberalnych⁸, można i należy zmierzać do przewyższania „natury”, ustanowienia trwałego pokoju, któremu sprzyja m.in. rozwój handlu. Ten z kolei jest podstawową przyczyną postępu. Państwo nie powinno ingerować również w gospodarkę, a jedynie ochraniać społeczeństwo przed agresją⁹. Wolność gospodarki jest czynnikiem sprawczym bogacenia się społeczeństwa. Działalność gospodarcza, jej rozwój i wychodzenie poza granice państwa jest zachętą do aktywnej pracy obywateli, przyczynia się do ich pomysłowości, a ograniczenia – przeciwnie – są hamulcem rozwoju i prowadzą do konfliktów. Celem państwa powinna być właśnie pomysłowość społeczeństwa i dobrobyt obywateli. Zatem kwestie społeczne i gospodarka mają kluczowe znaczenie. „System gospodarczy, zarówno wewnętrzny jak i międzynarodowy, powinien uznawać prawa własności, a decyzje ekonomiczne powinny być wynikiem oddziaływania popytu i podaży i być wolne od kontroli biurokratycznej”¹⁰. Wolny handel, wymianę handlową i demokrację uważa się dwa podstawowe czynniki sprawcze pokoju. Ponadto „wolny handel i wymiana handlowa mogą przewyższyć sztuczne granice między jednostkami i zjednoczyć je w społeczeństwo”¹¹.

Z kolei w modelu motywacyjnym zauważa się tzw. „ryzyko socjalne” oraz mówi się o przymusie państwa wobec obywateli. Przymus ten polega na obowiązku ubezpieczenia społecznego, stanowiącego swoistą ochronę właśnie przed tym „ryzykiem socjalnym”. Tu odwrotnie, niż w powyższym modelu, ingerencja państwa w życie obywateli jest zdecydowanie widoczna. Państwo proponuje różnorodne inicjatywy, programy socjalne, szkolenia dla bezrobotnych, szkolenia kursowe często dofinansowane lub bezpłatne, pomoc w formie umożliwienia przekwalifikowania się, pomoc socjalną dla najuboższych, dla samotnych matek wychowujących dzieci, dla rodzin wielodzietnych, dla rodzin niepełnych, programy pomocowe dla uzależnionych, bezpłatne zajęcia z odpowiednimi terapeutami, bezpłatne leczenie psychiatryczne, stypendia socjalne, lokale socjalne itp. Można powiedzieć że prowadzona polityka społeczna (ubezpieczeń społecznych) jest gwarantem zaspokajania potrzeb społecznych w sytuacjach kiedy obywatele tracą pracę, mieszkanie, dochody, zdrowie. Dla nieubezpieczonych, zadowolających się minimalnym poziomem bytu, właśnie państwo przewiduje i zapewnia ten określony, minimalny standard. Tym samym państwo przyzwala na istnienie strefy najuboższych, przyzwala na to żeby utrzymywać bezrobotnych. Niestety, ten model również nie gwarantuje równości płci w zatrudnieniu. Polityka pełnego zatrudnienia nie dotyczy bowiem kobiet. To mężczyznę uznaje się za tego, który powinien pracować na utrzymanie domu i rodziny. Podsumowując, za bezpieczeństwo socjalne odpowiada częściowo państwo, a częściowo obywatel i jest to częściej mężczyzna niż kobieta.

⁸J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2007, s. 107

⁹Tamże

¹⁰S. Burchill, R. Devetak (praca zbiorowa), *Teorie ...*, wyd. cyt., s. 111.

¹¹Tamże, s. 51.

Kolejny model nosi nazwę modelu instytucjonalno – redystrybucyjnego. Zgodnie z jego założeniami to właśnie państwo ponosi niemalże całkowitą odpowiedzialność za bezpieczeństwo społeczne. Podstawowym prawem obywatelskim jest prawo do zaspokojenia niezbędnych potrzeb na średnim poziomie społecznym, prawo do poczucia bezpieczeństwa socjalnego. Gospodarka rynkowa, mechanizmy rynkowe odznaczają się istotnym stopniem bezwzględności, a obywatele z różnych przyczyn wykazują różny stopień samodzielności działania i przedsiębiorczości. Stąd, by mówić o rozwoju społecznym i gospodarczym niezbędne jest prowadzenie polityki społecznej, dotyczącej obywateli danego kraju. Wspólnotę interesów postrzega się tu jako wspólne finansowanie systemu polityki społecznej oraz wspólne korzystanie ze świadczeń. Wspomniana wcześniej polityka pełnego zatrudnienia dotyczy tu tak mężczyzn jak i kobiet.

Podsumowując, teorie bezpieczeństwa społecznego są pewnymi wizjami, zawierającymi założenia funkcjonowania społecznego. Służą one do badania, opisywania i wyjaśniania zjawisk i procesów społecznych. Nie ma teorii o jednakowych założeniach i jednakowym zastosowaniu. Teorie niekiedy nakładają się na siebie, przenikają się czy też uzupełniają. Pozwalają stawiać hipotezy, pozwalają rozwiązywać problemy, oferują określone podejścia do badanej problematyki, drogi dociekań naukowych. Pozwalają zatem tworzyć określone struktury wiedzy. Jednak „teorie ani nie wyjaśniają ani nie przewidują, teorie mówią, jakie istnieją możliwości ludzkich działań i interwencji, definiują nie tylko nasze zdolności eksplanacyjne ale także horyzonty etyczne i praktyczne”¹². Jak widać poszczególne teorie obrazują także różne sposoby interpretacji złożonych problemów bezpieczeństwa społecznego, przyczyniając się tym samym do lepszego ich zrozumienia.

Streszczenie

Bezpieczeństwo społeczne. Wybrane czynniki bezpieczeństwa społecznego. Teorie bezpieczeństwa społecznego, teoria istoty i natury osoby oraz życia społecznego, teoria relacji jednostka – społeczeństwo, teoria integracji i dezintegracji, teoria anomii, teoria konfliktu, teoria reprezentacji pozytywnych, teoria grup odniesienia. Sposoby zapewniania bezpieczeństwa społecznego.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo społeczne, czynniki bezpieczeństwa społecznego, teorie bezpieczeństwa społecznego, sposoby zapewniania bezpieczeństwa społecznego.

Summary

Social safety. Selected factors of social safety. Social safety theories, a human being and nature theory as well as social life, a relation theory: an individual – society, integration and disintegration theory, anomie theory, conflict theory, positive representation theory, reference groups theory. Ways of social safety ensuring.

Key words: Social safety, factors of social safety, social safety theories, ways of social safety ensuring

¹²S. Burchill, R. Devetak (praca zbiorowa), *Teorie stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 13.

Bibliografia

- S. Burchill, R. Devetak (praca zbiorowa), Teorie stosunków międzynarodowych, Warszawa 2006
- J. Czaputowicz, Bezpieczeństwo międzynarodowe, Warszawa 2012;
- J. Czaputowicz, Teorie stosunków międzynarodowych, Warszawa 2007;
- A. Giddens, Socjologia, Warszawa 2007;
- E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2011;
- R. Zięba, Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, Warszawa 2001;

Renata RYBACKA

Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie
Wydział Bezpieczeństwa Narodowego

PODMIOTOWY WYMIAR BEZPIECZEŃSTWA PERSONALNEGO W DEZINTEGRACJI POZYTYWNEJ KAZIMIERZA DĄBROWSKIEGO

Bezpieczeństwo jest nieodłącznym atrybutem życia człowieka i ludzkich zbiorowości a rzeczywistość drugiej dekady XXI wieku sprawia nawet, iż bezpieczeństwo to jeden z najważniejszych problemów współczesnego świata. Prasa codziennie donosi o konfliktach, wojnach, kradzieżach, zabójstwach a telewizja i Internet pokazują programy pełne lęku, zagrożeń, strachu, agresji czy przemocy. Wobec takich informacji bardzo ważna wydaje się głębsza refleksja nad tym istotnym zagadnieniem, jakim jest bezpieczeństwo.

Ciekawą definicję bezpieczeństwa proponuje Krzysztof Drabik, mianowicie według niego bezpieczeństwo oznacza godne trwanie i rozwój człowieka jako autonomicznego podmiotu. Pojęcie bezpieczeństwa pozbawione podmiotowego desygnatu straciłoby teoretyczny i praktyczny sens¹. Zatem **bezpieczeństwo personalne** jest procesem konstruowania godnej formy trwania, przetrwania i rozwoju poprzez przeciwdziałanie potencjalnym zagrożeniom i realnej przemocy bezpośredniej i pośredniej². Bezpieczeństwo personalne wyraża stan umysłu, świadomości i tożsamości podmiotu. Mówiąc o bezpieczeństwie podmiotowym nie można pominąć bezpieczeństwa przedmiotowego (strukturalnego). Wyodrębnienie strukturalnego wymiaru bezpieczeństwa staje się potrzebą usytuowania podmiotów w jakimś otoczeniu, które przez ogół oddziaływań strukturalnych kształtuje poziom pewności trwania, przetrwania i rozwoju tych przedmiotów. Ogólnie rzecz ujmując, można stwierdzić, iż człowiek jest podmiotem usytuowanym w środowisku bezpieczeństwa, które tworzy świat bytów społecznych, bytów kultury, techniki i natury.

Wynika więc, że dla podmiotu bezpieczeństwo stanowi istotną wartość, dzięki której może właściwie oceniać, interpretować i odczuwać zagrożenie, a także ustalać sposób działania w sytuacji niebezpieczeństwa. Tym podmiotem jest oczywiście człowiek (jednostka), ale nie tylko, podmiotem mogą być grupy społeczne, społeczeństwa i społeczności międzynarodowe. Podmioty podejmują różne działania, aby zapobiec potencjalnym zagrożeniom i osiągnąć zadowalające warunki do normalnego funkcjonowania i rozwoju. Taki wysiłek powinien podjąć każdy człowiek, który pragnie żyć bezpiecznie, ponieważ to właśnie od nas samych zależy nasze bezpieczeństwo. To jest właśnie celem niniejszego artykułu, podkreślenie, jak ważne jest zrozumienie siebie samego i swoich decyzji na tyle, aby poczuć się bezpiecznym.

Życie człowieka związane jest ściśle z jego rozwojem, którym rządzą pewne prawidłowości. Rozwój to złożony proces zmian zachodzących w czasie i oznaczających wzrost lub osiąganie wyższej jakości przystosowania i funkcjonowania, a w wieku starszym również zapobieganie i kompensowanie zmian

¹K. Drabik, *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*, AON, Warszawa 2013, s. 51.

²Tamże, s 63.

regresywnych³. Potocznie świadomość i tożsamość łączy się z dorosłością. W naszym kręgu kulturowym dorosłość przypada między 20.- 25. a 65.- 85. rokiem życia i dzieli się ją na trzy okresy: wczesną, średnią i późną. Wczesna dorosłość to okres między 20. a 40. rokiem życia, średnia między 40. a 60. rokiem życia, późna natomiast wypada powyżej 60. roku życia⁴. Taki przedział czasowy, który podają za profesorem Piotrem Olesiem, nie jest oczywiście adekwatny do samopoczucia danej osoby. Można czuć się młodo przez całe życie albo zostać narzekającym i zrzedliwym dwudziestolatkiem.

Żyjąc w społeczeństwie, w którym obowiązują określone reguły, to wczesna dorosłość jest okresem podejmowania pewnych ról życiowych (studenta, współmałżonka, pracownika, rodzica itp.), średnia dorosłość oznacza pełną aktywność zawodową i społeczną, natomiast późna dorosłość wskazuje okres, w który większość ról zawodowych i społecznych zostaje zamknięta, ale osoba taka pozostaje jeszcze sprawna fizycznie i samowystarczalna, nie potrzebując pomocy z zewnątrz. Dopiero po ukończeniu 70.-75. roku życia można mówić o początkach starości, wynikającym z problemów zdrowotnych, ograniczających aktywność fizyczną.

Przedstawione ramy czasowe dorosłości są oczywiście potrzebne, ale obserwacja życia i rozwoju poszczególnych ludzi pokazuje zupełnie co innego, mianowicie można spotkać pięćdziesięcioletniego młodzieńca lub trzydziestoletniego staruszka. O granicach poszczególnych okresów w życiu konkretnego człowieka decyduje nie wiek biologiczny, choć oczywiście nie można go pominąć, ale rodzaj interakcji między osobą a środowiskiem. Wiodącymi parametrami są tutaj styl życia, rodzaj realizowanych zadań i biologiczna kondycja organizmu. Przemiany społeczne i mentalne zachodzące w kręgu kulturowymi społecznym skłaniają do nowego spojrzenia na kwestię osiągania dorosłości jako godnej formy trwania i rozwoju, a więc bezpieczeństwa. Obecnie przedłuża się okres edukacji, na przykład poprzez podejmowanie różnego rodzaju studiów lub uczęszczanie na kursy i szkolenia. Instytucja małżeństwa również nie jest popularna, zastępowana związkami nieformalnymi, nierzadko trwającymi latami, a urodzenie pierwszego dziecka następuje w coraz późniejszym wieku.

Osiągnięcie dorosłości oznacza coraz częściej określenie własnego kierunku życia, rodzaj zadań życiowych, jakie przyjmuje i realizuje osoba, odpowiedzialność za siebie i innych, niezależność (zwłaszcza emocjonalna od rodziców), wolność wyboru i towarzysząca jej siła do spełniania pragnień i realizacji dążeń⁵. Wolność typowa dla osoby dorosłej implikuje zatem odwagę istnienia, ale też wytrwałość w podejmowaniu zadań, znoszeniu trudów życia i przewyżnianiu przeszkód. Osoba dorosła posiada świadomość znaczenia swoich celów i stosowności dobranych środków oraz potrafi modyfikować własne postępowanie w zmieniających się okolicznościach. W tym znaczeniu można być dorosłym, osiągnąwszy pełnoletniość lub po prostu nim nie być mając lat czterdzieści.

W kontekście rozważań o bezpieczeństwie głównym punktem zainteresowania staje się rozwój psychiczny, który odzwierciedla istotę funkcjonowania człowieka w przestrzeni społecznej w ciągu jego całego życia. Każdy człowiek zostaje poddany

³P. Oleś, *Psychologia człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 20.

⁴Tamże, s. 15.

⁵Tamże, s. 17-19.

procesowi *indywiduacji*, a więc trwającemu przez całe życie procesowi rozwojowemu wszystkich aspektów osobowości, świadomych i nieświadomych, ich wyważoną syntezę i integrację⁶. W ten sposób podmiot (człowiek) wypracowuje *osobowość* - rozumianą jako całościowa realizacja pełni naszej istoty, ideał⁷.

Definicja osobowości z idei wielopoziomowego ujmowania rzeczywistości została przedstawiona przez profesora Kazimierza Dąbrowskiego (lekarza, psychiatrę, psychoterapeutę, psychologa i filozofa): *jako samouświadomiona, samowybrana, samopotwierdzona i samowychowująca się jedność podstawowych właściwości psychicznych, realizująca swój hierarchiczny, konkretny ideał indywidualny i społeczny*⁸.

Istotą tej definicji jest przyjęcie założenia o obiektywnej hierarchii wartości (wielopoziomowości świata wartości), których człowiek może doświadczać i które może, będąc wolnym, wybierać. Osobowość staje się więc syntezą ideałów i najwyższych wartości ludzkich, wyrażonych przez konkretną osobę.

Według Dąbrowskiego nie każda jednostka może posiadać i osiągnąć osobowość, pozostaje więc indywidualnością. Przez indywidualność autor dezintegracji pozytywnej rozumie nieprzeciętną jednostkę ludzką, która różni się od innych jednostek danego społeczeństwa cechami umysłowymi, talentem, zainteresowaniami, sposobem bycia, ambicją, siłą dążeń itp. Tych specyficznych właściwości może być mniej albo więcej, przy czym wszystkie są zazwyczaj powiązane ze sobą w sposób swoisty i mający pewne właściwe dla danej indywidualności cechy. Właściwie o indywidualności decydują zazwyczaj cechy związane z właściwościami temperamentu i charakteru, ze specyficznością podchodzenia do sprawy, z napięciem woli oraz siłą zewnętrznego wyrazu.

*Natomiast osobowość to jednostka pełna zarówno pod względem zakresu, jak i poziomu najistotniejszych pozytywnych właściwości człowieka, jednostka jak najbardziej spójna i zharmonizowana, odznaczająca się wysokim stopniem wglądu w siebie, w swoją własną strukturę, swe dążenia i cele (samouświadomienie), świadomie „wybierająca siebie” spośród różnorodnych cech własnych (samowybranie), przekonana o słuszności swej postawy, o istotnej i trwałej wartości swych celów (samopotwierdzenie), zdająca sobie sprawę, że rozwój jej nie jest zakończony i w związku z tym stale wewnętrznie doskonalącą się, wychowującą (samowychowanie)*⁹. *Osoba jako indywidualność może posiadać nieprzeciętne cechy tak pozytywne, jak i negatywne, osobowość natomiast zawsze pozostaje pozytywna.*

Można powiedzieć, że osobowość i jej ideał jest celem i efektem procesu dezintegracji pozytywnej (której twórcą jest Kazimierz Dąbrowski) i częściowych integracji wtórnych.

Powszechnie proces integracyjny uważa się za wyraz dobrej organizacji, sprawności, podporządkowania części – całości, a na terenie czynności

⁶P. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013, s. 58.

⁷Tamże, s. 58.

⁸K. Dąbrowski, *Pasja rozwoju*, Studencka Oficyna Wydawnicza ZSP „Almapress”, Warszawa 1988, s. 41.

⁹K. Dąbrowski *Osobowość i jej kształtowanie poprzez dezintegrację pozytywną*, Ośrodek Higieny Psychiczej dla Ludzi Zdrowych w Lublinie, Lublin 1984, s. 4-5.

⁹K. Dąbrowski, *Trud istnienia*, Wydawnictwo Antyk, Wydanie trzecie, Warszawa 1986, s. 20.

psychicznych – jako wyraz postępowania pozytywnego i zdrowia jednostki. Uważamy bowiem, że wszystko co jest zintegrowane, a należy tu proces organizowania, budowania, osiągania efektów jest czymś pozytywnym, pożytecznym, potrzebnym i zdrowym. Zupełnie przeciwnie w stosunku do terminu i procesu dezintegracji, wyrażającego rozbicie struktury i czynności, rozluźnienie, nieuporządkowanie, braku ich sprawności. Dezintegracja traktowana jest raczej w większości jako rzecz wybitnie ujemna¹⁰.

Proces integracji, według Dąbrowskiego jest zatem czynnikiem bardziej pożądanym przez otoczenie. Skłonni też jesteśmy oceniać takich ludzi, którzy przyjmują zintegrowaną postawę jako zdrowych, poświadczonych, wartościowych, godnych dobrego małżeństwa, wysokich stanowisk kierowniczych. Przeciwnie natomiast wygląda ocena ludzi, u których zauważana jest pewna niezgrabność, zahamowania, nieśmiałość, wahania czy brak pewności siebie. Oceny te często uzasadniane są zdrowym rozsądkiem, znajdującym pokrycie w normach społecznych i kulturowych.

Ten dezintegracyjny proces – chociaż rozluźnia, a nawet rozbija spoiste środowisko wewnętrzne i rodzi konflikty w nim samym oraz konflikty ze środowiskiem zewnętrznym – jest właśnie podstawowy dla tworzenia się i rozwoju wyższej struktury psychicznej. **Dezintegracja pozytywna jest podstawą rozwoju ku górze, podstawą tworzenia się nowych dynamizmów rozwojowych, rozwoju osobowości w kierunku wyższego poziomu, który znamionuje drogę do wtórnej integracji.**¹¹

Rozwój to osiągnięcie nowego, coraz bardziej wszechstronnego i coraz wyższego własnego poziomu oraz uczestniczenie w rozwoju innych. Według Dąbrowskiego rozwój to przechodzenie od związków wartości do ich form coraz pełniejszych, coraz bardziej ludzkich; to droga w kierunku coraz wyższych wartości uczuciowych, wyobraźni, intelektu, postaw społecznych i moralnych.

Koncepcja rozwoju osobowego jest ściśle związana z teorią dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego. Zgodnie z tą teorią w cyklu rozwojowym człowieka można wyodrębnić pięć poziomów¹²:

- Poziom I - integracja pierwotna;
- Poziom II - dezintegracja jednopoziomowa;
- Poziom III - dezintegracja wielopoziomowa spontaniczna, impulsywna, niedostatecznie zorganizowana;
- Poziom IV - dezintegracja wielopoziomowa zorganizowana, usystematyzowana;
- Poziom V - integracja wtórna.

Poziom pierwszy, a więc **integracja pierwotna**, jest najniższym poziomem rozwoju. Jednostki znajdujące się na tym poziomie wykazują zazwyczaj prymitywną integrację popędową z inteligencją podporządkowaną tym popędowi. Cechuje je jednostronny rozwój intelektualny z niedorozwojem uczuć. Ich wyobrażenia podlega silnym prymitywnym popędom, dążą do zaspokojenia podstawowych potrzeb

¹¹K. Dąbrowski, *Dezintegracja pozytywna*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1979, s. 11.

¹²Tamże, s. 10 – 11.

Pojęcie *dezintegracja* wywodzi się od słowa *dezyntegracja*, czyli rozpad całości. Pisownia w formie *dezyntegracja* pojawia się w pracach K. Dąbrowskiego, ale wszystkie obecne encyklopedie podają formę *dezintegracja*.